

*Мусієнко Анатолій Володимирович,
кандидат юридичних наук, доцент,
завідувач кафедри кримінального права
юридичного факультету
Інституту управління та технологій
Державного університету
інфраструктури та технологій,
м. Київ, Україна*

АКТУАЛЬНІ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВІ ТА КРИМІНОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ПРОСТИТУЦІЇ

***Анотація.** В статті досліджуються актуальні кримінально-правові та кримінологічні аспекти проституції. Розглянуто існуючі принципи правового регулювання, окремі аспекти детермінації проституції, кримінально-правового впливу на це суспільне явище та заходи політики превенції. Окрему увагу автор приділив дослідженню кримінальної відповідальності за купівлю сексуальних послуг. За результатами дослідження автор зробив ряд науково-обґрунтованих висновків.*

Ключові слова: проституція, сексуальні послуги, торгівля людьми, сексуальна експлуатація.

***Summary.** The article explores the current criminal law and criminological aspects of prostitution. The existing principles of legal regulation, certain aspects of the determination of prostitution, the criminal legal impact on this social phenomenon and the policy of prevention are examined. The author paid special attention to the investigation of criminal liability for the purchase of sexual services. Based on the results of the research, the author made a number of scientifically grounded conclusions.*

Recently, there has been a steady tendency to complicate the criminogenic situation, and this applies not only to Ukraine but is occurring on a global scale. Unfortunately, in the structure of general crime there is a considerable share of socially dangerous crimes, in particular directed against the basic freedoms of the person. This is due to the factors causing such crimes and one of such widespread social phenomena is prostitution, which today has transformed into a global market for sexual services controlled by organized crime groups. The existence of a clear link between prostitution and female crime has been proven - the increase in the number of prostitutes causes an increase in the number of crimes.

In the theory of criminal law, prostitution is generally understood to mean the occupation of a female or male person by the systematic provision of sexual services to an indefinite circle of persons of the opposite or own sex for pecuniary consideration, which is a permanent, principal or additional source of income. Modern public opinion agrees that prostitution is an immoral behavior. As for recognizing her as an offense, there are different views in the world.

In the theory of criminal law, prostitution is generally understood to mean the occupation of a female or male person by the systematic provision of sexual services

to an indefinite circle of persons of the opposite or own sex for pecuniary consideration, which is a permanent, principal or additional source of income. Modern public opinion agrees that prostitution is an immoral behavior. As for recognizing her as an offense, there are different views in the world.

The subject of the crime is a common one, that is, a criminal person may be prosecuted, who is guilty of committing one of the actions provided for in Art. 303 of the Criminal Code of Ukraine is sixteen years old. According to the author, the person who purchases such services is the subject of a crime that encroaches on the main direct object of the said crime - public morality.

In the theory of criminal law, prostitution is generally understood to mean the occupation of a female or male person by the systematic provision of sexual services to an indefinite circle of persons of the opposite or own sex for pecuniary consideration, which is a permanent, principal or additional source of income. Modern public opinion agrees that prostitution is an immoral behavior. As for recognizing her as an offense, there are different views in the world.

The subject of the crime is a common one, that is, a criminal person may be prosecuted, who is guilty of committing one of the actions provided for in Art. 303 of the Criminal Code of Ukraine is sixteen years old. According to the author, the person who purchases such services is the subject of a crime that encroaches on the main direct object of the said crime - public morality.

A rule that defines payment for casual sex as the purchase of sexual services, even if compensation was promised or transferred to someone else appeared in the Swedish Penal Code.

Swedish experience in the criminalization of the purchase of sexual services has shown its effectiveness in the state criminological policy of prevention and reduction of the level of this negative social phenomenon.

Keywords: prostitution, sexual services, human trafficking, sexual exploitation.

Останнім часом спостерігається стійка тенденція ускладнення криміногенної ситуації, і це стосується не тільки України, але відбувається в глобальному масштабі. На жаль, в структурі загальної злочинності присутня значна частка соціально небезпечних злочинів, зокрема спрямованих проти основних свобод людини. До одного з поширених факторів, що сприяють таким злочинам є проституція, яка сьогодні трансформувалася в глобальний ринок сексуальних послуг, контрольований організованими злочинними угрупованнями. Доведено і наявність чіткого зв'язку проституції з жіночої злочинністю – зростання кількості проституток викликає збільшення кількості злочинів [7, с. 782]. Все перераховане зумовлює необхідність дослідження кримінально-правових та кримінологічних аспектів проституції з метою протидії цьому явищу.

Кримінально-правові аспекти проституції були предметом дослідження в роботах таких науковців, як Ю.М. Антонян, Е.С. Бандурка, Ю.В. Баулін, В.О. Глушков, І.М. Даньшин, А.І. Долгова, М.Й. Коржанський, Н.Ф. Кузнєцова, Н.О. Лопашенко, М.І. Мельник, А.В. Плотнікова, А.Х. Степанюк, Є.В. Фесенко, П. Л. Фріс, В.І. Шакур, Н. М. Ярмиш та інших.

Метою статті є дослідження актуальних кримінально-правових та кримінологічних аспектів проституції і протидія цьому явищу.

У теорії кримінального права здебільшого під проституцією розуміють заняття особою жіночої чи чоловічої статі систематичним наданням сексуальних послуг невизначеному колу осіб протилежної або власної статі за матеріальну винагороду, що є постійним, основним чи додатковим джерелом доходу [4, с. 45]. Сучасна громадська думка сходиться на тому, що проституція є аморальною поведінкою. Що ж до визнання її правопорушенням, то у світі існують різні погляди [3, с.489]. З одного боку проституція вважається негативним суспільним явищем, яке прямо чи опосередковано завдає шкоду суспільству або суспільним відносинам, суспільній моралі. Незаперечним є те, що проституція тісно пов'язана зі злочинністю і вони значною мірою обумовлюють одне одного. З іншого боку проституцію вважають однією з найдавніших професій, і це певним чином сприяє її існуванню, спотворюючи суспільне уявлення про неї. Зрештою, формуючи ставлення до цього негативного суспільного явища як до комерційної діяльності, створюється підґрунтя для її легалізації. Більше того, особливістю сучасного суспільного сприйняття проституції є терпимість, а якоюсь мірою навіть байдужість до неї [8,с.3]. Відповідно, в кожній окремій країні існує своє ставлення до проституції яке й втілюється в національному законодавстві.

Тому, сучасні нормативно-правові підходи щодо проституції дуже різняться. Так, К.С. Снісаренко виходячи з аналізу історичного досвіду, виокремлює три види (моделі) законодавчого ставлення до цього феномену:

1) декримінаційна модель, яка надає секс-індустрії легального характеру. Запровадивши цю систему, держава намагається реєструвати секс-робітниць, зобов'язуючи їх постійно мати відповідні медичні довідки про стан здоров'я;

2) модель обмеженої легалізації, відповідно до якої проституція не вважається злочином, але за законом караються дії, спрямовані на втягнення жінок до проституції;

3) аболіціоністська модель, головною особливістю якої є положення, що власне проституція злочином не вважається, але передбачається кримінальна відповідальність за будь-яку «експлуатацію проституції іншої особи», що означає будь-яке залучення третіх сторін [6, с. 459].

Плотнікова А.В., пропонує виокремлювати наступні напрями правового забезпечення протидії досліджуваному явищу: 1) встановлення адміністративної відповідальності за заняття проституцією та кримінальної відповідальності за організацію такої діяльності; 2) криміналізація експлуатації проституції, а подекуди й користування платними послугами сексуального характеру на тлі ліберального ставлення до осіб, які безпосередньо надають такі послуги; 3) легалізація заняття проституцією та регламентація діяльності щодо її організації за наявності адміністративних санкцій за порушення встановленого порядку заняття цією діяльністю. Україна обрала перший із названих напрямів [5, с.8].

Слід згадати, що у своїй початковій редакції Кримінальний кодекс України 2001 року містив норму, яка передбачала кримінальну відповідальність за заняття проституцією – ст. 303 Кримінального кодексу України, яка тоді мала назву: «Проституція або примушування чи втягнення до заняття проституцією» і в ч. 1 передбачала покарання за «систематичне заняття проституцією, тобто

надання сексуальних послуг з метою отримання доходу» [2, ст. 303]. Але уже в 2006 році Верховна Рада України скасувала кримінальну відповідальність за цю діяльність і сьогодні стаття 303 КК України називається «Сутенерство або втягнення особи в заняття проституцією». За заняття ж проституцією в Україні передбачена адміністративна відповідальність [1, ст. 181¹].

Надаючи кримінально-правову характеризуючи деяким елементам складу злочину, що передбачений ст. 303 Кримінального кодексу України, автор хоче звернути увагу на те, що головним безпосереднім об'єктом злочину є моральні засади суспільства у сфері задоволення статевих потреб людей, адже моральні й правові норми забороняють статеві зносини за винагороду чи з використанням фізичного або психічного примусу і, навпаки, стимулюють правомірні добровільні статеві зносини на основі симпатії [4, с. 43].

Суб'єкт злочину є загальний, тобто до кримінальної відповідальності може бути притягнуто фізичну осудну особу, якій до вчинення однієї з дій, передбачених диспозицією ст. 303 КК України виповнилось шістнадцять років. Але тут, на думку автора, постає закономірне питання: чи виключно організатори надання сексуальних послуг мають притягатись до кримінальної відповідальності? Хіба не є суб'єктом злочину, що зазіхає на основний безпосередній об'єкт вказаного злочину – суспільну мораль, особа, яка купує такі послуги?

Нормативно-правова відповідь на це питання вперше була реалізована в Швеції, де з 1-го січня 1999 року набрав чинності Закон, що забороняв оплачувати випадкові сексуальні стосунки. У 2005 року відповідна норма з'явилась в Кримінальному кодексі Швеції. А саме, §. 11, розділу 6 Кримінального кодексу Швеції (Chapter 6, Section 11 of the Swedish Penal Code) визначає отримання плати за випадкові сексуальні відносини як купівлю сексуальних послуг, навіть якщо компенсація була обіцяна або передана комусь іншому. Санкція статті передбачає штраф або позбавлення волі на термін, що не перевищує одного року [12, Chapter 6, Section 11].

З позицій теорії кримінального права слід відзначити термінологічну довершеність дефініцій, коли термін «сексуальні відносини» крім статевих актів охоплює інші сексуальні акти, а термін «платіж» крім грошової винагороди стосується і платежів в натуральній формі (алкоголь, наркотики тощо) – це робить норму більш ефективною. Важливим моментом є й гендерна нейтральність законодавства – покупцем і продавцем можуть бути представники обох статей. Важливим є і те, що криміналізація стосується придбання, але не самого надання сексуальних послуг.

Запровадження такої норми в кримінальному кодексі Швеції безсумнівно свідчить про визнання проституції серйозною загрозою, як для окремої людини, так і для суспільства в цілому, пов'язаної з торгівлею людьми, сексуальною експлуатацією, наркобізнесом [11].

Але крім того, поява такої новели свідчить про глибокий науковий підхід законодавця щодо запобігання проституції, оскільки пріоритетність впливу на причини та умови цього негативного соціального явища демонструє застосування принципів теорії кримінологічної детермінації.

Це підтверджують і пояснення до цієї норми. Не можна не погодитись з думкою, що переважна більшість осіб, які займаються проституцією,

перебувають у доволі складних соціальних обставинах, а тому запроваджуючи вказану норму законодавець небезпідставно розраховував зменшити кількість покупців сексуальних послуг, що в свою чергу призвело б до зменшення рівня вуличної проституції. Крім того, це ускладнить і діяльність організованих злочинних угруповань з інших країн [11].

Через десять років уряд Швеції дослідив ефективність запровадженої норми про заборону купівлі сексуальних послуг норми і у 2010 р. були оприлюднені результати статистичного спостереження за період з 1999 по 2008 рр. Основний акцент дослідження було зроблено саме на криміналізації купівлі сексуальних послуг [10].

Оцінка показала, що заборона на придбання сексуальних послуг досягла прогнозованого ефекту та стала важливим інструментом у запобіганні та протидії проституції та торгівлі людьми з метою сексуальних цілей. Проституція у Швеції, на відміну від порівнюваних країн, принаймні не зросла з часу запровадження заборони. Вулична проституція у Швеції була зменшена вдвічі і це зменшення може вважатися прямим результатом криміналізації придбання сексуальних послуг.

Згідно з даними Національної кримінальної поліції, стає зрозуміло, що заборона купівлі сексуальних послуг є перешкодою для торговців людьми [10].

Таким чином, дослідження показує, що криміналізація придбання сексуальних послуг допомогла боротися з проституцією та торгівлею людьми з метою сексуальних цілей.

Крім того, автори опитування відзначають, що заборона на придбання сексуальних послуг також мала нормативний ефект. Відбулася помітна зміна ставлення до придбання сексуальних послуг, що збігається з вчиненням кримінального правопорушення для придбання сексу. В даний час у шведському суспільстві існує сильна підтримка заборони купівлі сексуальних послуг. Заборона зарекомендувала себе як запобіжний засіб для покупців сексу і не знайдено жодних ознак того, що криміналізація негативно вплинула на осіб, які експлуатуються через проституцію. Загалом дослідження підкреслило важливість і необхідність постійної та стабільної соціальної роботи з попередження та боротьби з проституцією та торгівлею людьми з метою сексуальних цілей.

Також слід вказати, що за деякими експертними даними за весь час існування в Швеції покарання за покупку сексу жодний клієнт в тюрму не посадили. А ось штрафи необхідно платити. Інакше зростає сума. Це відрізняється від того, як в Україні, штрафуючи секс-працівників по адміністративній статті за проституцію, ніхто де-факто не стягує їх за встановленою процедурою, плата відбувається добровільно в кишеню [9]. На думку автора, це пояснюється тим, що шведський законодавець і правоохоронні органи ставили своєю метою не стільки покарання у вигляді тюремного ув'язнення, але в першу чергу, прагнули вплинути та зменшити рівень проституції і торгівлі людьми з метою сексуальної експлуатації.

За результатами дослідження автор дійшов наступних висновків:

- проституція як соціальне явище є негативним, засуджується більшістю соціуму в Україні та Світі, і саме тому необхідно запобігати та боротись з цим фоновим явищем;

- кримінальна заборона на купівлю сексуальних послуг є виправданою з позицій теорії кримінального права;

- шведський досвід криміналізації купівлі сексуальних послуг показав свою ефективність в державній кримінологічній політиці превенції і зменшенні рівня цього негативного суспільного явища;

- кримінальна заборона на купівлю сексуальних послуг продемонструвала свою дієвість як елемент виховання громадян через закон.

Література:

1. Кодекс України про адміністративні правопорушення [EP] – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/80731-10/page12>
2. Кримінальні кодекси України 2001 та 1960 років: порівняльні таблиці. / Упорядники Є.В. Фесенко, Я.Є. Фесенко. - К.: Істина, 2001. - 272 с.
3. Кримінологія: Підручник для студентів вищих навчальних закладів / О.М.Джуза, Я.Ю. Кондратьєв, О.Г. Кулик, П.П. Михайленко, та ін.; За заг. ред. О.М. Джузи. – К.: Юрінком Інтер, 2002. – 558 с.
4. Небитов А.А. Сутенерство або втягнення особи в заняття проституцією: аналіз складу злочину / А.А. Небитов // Науковий вісник національної академії внутрішніх справ. – 2014. – № 2. – С. 41-50.
5. Плотнікова А.В. Кримінальна відповідальність за організацію заняття проституцією [Текст] : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08 / Плотнікова Аліна Володимирівна ; Нац. акад. прокуратури України. - К., 2010. - 20 с.
6. Снісаренко К.С. Декриміналізація проституції в Україні «за і проти» Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. - 2012. - №4. - С. 458-463.
7. Учебник для вузов / Подобщей редакцией доктора юридических наук, профессора А. И. Долговой. – М.: Издательство НОРМА (Издательская группа НОРМА– ИНФРА • М), 2001. – 784 с.
8. Федик Е.Н. Ответственность за действия, связанные с проституцией: уголовно-правовой и криминологические аспекты: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. – Екатеринбург, 2003. – 27 с.
9. Чего не хотят секс-работницы [EP] – Режим доступу: <https://ru.tsn.ua/blogi/themes/politics/chego-ne-hotyat-seks-rabotnicy-933775.html>
10. Evaluation of the prohibition of the purchase of sexual services [EP] – Режим доступу: <http://www.government.se/articles/2011/03/evaluation-of-the-prohibition-of-the-purchase-of-sexual-services/>
11. Legislation on the purchase of sexual services [EP] – Режим доступу: <http://www.government.se/articles/2011/03/legislation-on-the-purchase-of-sexual-services/>
12. Sweden Penal Code[EP] – Режим доступу: https://www.unodc.org/res/cld/document/swe/1965/swedish_penal_code_html/Sweden_Penal_Code_1962_As_Amended_2008_Swedish.pdf